

Лідія Горбачева

Що

мусить знати

кожна українка

96

не видаєть ся

ОТЕКА СОЮЗУ УКРАЇНОК

ЛІДІЯ ГОРБАЧЕВА

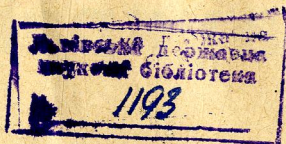
Що
мусить знати
кожна українка

Л Ї В І В

1937

НАКЛАДОМ ЦЕНТРАЛЬНОГО УКРАЇНСЬКОГО
ЖІНОЧОГО Т-ВА СОЮЗ УКРАЇНОК У ЛЬВОВІ

T3(24K/0-2840000)

3163.

~~34455~~

6/14

I. ЧАСТИНА. ЩО ТАКЕ СВІДОМІСТЬ?

Дуже часто приходить ся чути, що є люди свідомі і несвідомі, і ще також не раз говорять, що **сила народу лежить у його свідомості**. Що це значить?

Щоби робити якусь хоч би й найпростішу річ, треба знати як вона робиться і пощо; без такого знання річ не буде добре зроблена. Тим більше треба знання, щоб добре наладити життя родини: тут кожний з тої родини мусить знати, кого має слухати, що має робити і як має робити. Молодші вчаться у старших, як те, чи інше робилось раніш, що добре — переймають, що зле — стараються направи́ти. Ще більшого знання треба, щоб налагодити життя громади, а ще більшого — цілого народу.

Чим більше ми будемо знати з минулого і теперішнього життя нашого народу, тим будемо свідомішими. Чим свідоміший буде наш нарі́д, тим ліпше буде він обстоювати свої права.

Цю свідомість мусять мати і чоловіки і жінки. А що наші чоловіки більше вчилися і більше межі людьми бувають, то вони дещо свідоміші від нашого жіноцтва. І не раз можна почути, як котрась молодиця говорить: „я цього не знаю, але мій чоловік знає”.

Тому то й хотілося мені поговорити з Вами, молодиці, й з Вами, поважні газдині, й з Вами, дівчата. Пошукаємо разом відповіді на різні питання, щоб поширити нашу свідомість.

Перше питання, яке насувається само собою, це:

ХТО МИ, ДО ЯКОГО НАРОДУ НАЛЕЖИМО?

Багато наших людей називають себе русинами, або руськими. Це дійсно є наша стара назва, бо й край наш називався Русь. Але ця назва тепер не зручна, тому що руськими стали називати себе москалі; вони присвоїли собі цю нашу назву, хоч є зовсім іншим народом, ніж ми. А що вже віддавна наша земля називалась також **Україною** і люди наші **українцями**, то і ми мусимо вживати тільки цієї назви. І дійсно, більшість нашого народу вживає тільки назви „Україна” і „українці”, „руськими” ж називає москалів. Тільки в Галичині старші люди ще тримаються назви „русин”. Але її треба оминати, хоч не треба відвертатися від наших людей, які з несвідомости так себе називають. Треба їм вияснити, що **всі ми українці** та творимо **один Український Народ**.

ЧИ ВЕЛИКА НАША ЗЕМЛЯ?

Знаємо, що світ заселяють різні народи: французи, німці, москалі, японці, поляки, українці і інші. Кожний народ відрізняється від інших мовою, релігією, звичаями; крім того кожний народ замешкує більші чи менші простори землі від давніх літ.

Ми, українці, також заселяємо з непам'ятних часів величезні простори від ріки Сяну ген аж по Кавказ з заходу на схід і від північного Полісся аж поза Карпати і до Чорного моря з півночі на полудень. Ця земля така велика, що на ній змістилося б майже дві і пів таких держав, як Польща, або шість і пів таких, як Чехословаччина, або три такі, як Італія, або дві такі, як Німеччина. Щоб перейти її з одного кінця до другого, треба було б іти 90 днів по 30 кілометрів щодня.

ЧИМ МИ ВІДРІЗНЯЄМОСЯ ВІД ІНШИХ НАРОДІВ?

Ми маємо **свою мову**, дуже гарну, милозвучну, що різниться від мов інших народів. Цією мовою наш народ говорить на цілій українській землі. І на всій нашій землі він має **однакові звичаї**, які відрізняють його від інших народів.

Наприклад, у нас є дуже гарний звичай колядувати на Різдво і на Святвечір збиратись родиною при вечері з пирогами і кутею, а наші сусіди москалі про кутю і не чули, зустрічають Різдво, як караїми, сумно. Святвечір проводять без вечері, без пісень, без радости.

А другі наші сусіди поляки — не знають Йордану, який так урочисто відбувається по всіх наших містах і селах.

Таких прикладів можна навести багато.

Ми — християни. Українці Галичини ісповідують католицьку релігію по грецькому обряду. Більша ж частина українців — православні. **Тому і православна релігія і грекокатолицька є релігією українською**, себто релігією наших предків, що їй

ми повинні бути вірними і захищати її перед всяким ворогом.

СКІЛЬКИ НАС?

Ми вже говорили, яка велика наша земля. Ми українці живемо на ній не так густо, як німці, або французи на своїй: у нас на кожну родину припадає більше землі, ніж у них. А всеж таки нас дуже багато. Нас два рази стільки, що поляків; більше, як французів. Коли порівняємо всі народи Європи, то покажеться, що Україна щодо кількості люду займає **третє** місце, бо тільки москалів і німців є більше, як нас; а своїми просторами займає **друге** місце, бо тільки москалі мають землі більше, ніж ми. **Всіх українців на світі більш як сорок п'ять мільйонів.**

ЧИ БАГАТА НАША ЗЕМЛЯ?

Може скажете, що не завжди багато землі може дати добрі достатки — бувають землі, що на них ніякої господарки не можна повести.

Так, це буває, але якраз до нашої землі, до нашої Батьківщини не відноситься. По цілому світі відома вона своїм **надзвичайно врожайним ґрунтом**. Майже всі наші землі складаються з чорнозему — товстої, чорної землі, **що дає величезні врожаї**. І чого тільки не росте на наших землях! Ростуть на ній величаві ліси і листкового і шпилькового дерева, красуються по селах овочеві садки, росте й збіжжя; укривають полудневі частини виноградники, розстеляються безконечні степи, вигодовують худібку гірські полонини. Лише неба-

гато землі відходить під болота, або невживані піски.

Та не тільки врожайним ґрунтом багата Україна. **Величезні її скарби сховані під землею.** Хто то не чув про бориславські копальні? Але нафта, яку там добувають, це лише маленька частинка тих багатств. В наших землях лежать грубі верстви кам'яного вугля і то найліпших, найдорожчих гатунків, соли, заліза, треба тільки вміти їх взяти, та гроша на початок праці.

ЧИ ГАРНА НАША ЗЕМЛЯ?

І мальовнича наша земля і гарна понад усі інші: на полудні, ніби сторожа, стали гори — **Карпати**, це у нас; а у східних наших землях — **Кримські гори й Кавказ**. Течуть по наших землях гарні великі ріки, а найкраща й найбільша з них то **Дніпро**. Тече Дніпро з півночі на полудень, несе на собі і човни, і кораблі, і барки, і тратви.

По дорозі зустрічає Дніпро підводні скелі, що називаються **порогами**. Пробиває їх з таким грюкотом і ревом, що вже їх здалека чути. А як кінчаються пороги, Дніпро стає такий широкий, що порівнятись з ним може лише дуже мало рік. Так добігає він до **Чорного моря**.

Чорне море звалося раніш **Козачим морем**. Воно має дуже велике значіння для України, бо ним можна вивозити наші товари за границю на продаж, а для себе привозити з заграниці те, чого самі не маємо. Крім того на морі легше боронитись від ворога, і Чорне море тепле і ніколи не замерзає. З нього можна дістатися до всіх країв світу. Інші народи багато кладуть сил і проливають кро-

ви на те, щоби дістатися **до** будь-якого моря, таке воно потрібне, а нам його природа дала.

Бачите, яка велика і багата українська земля. Може думаєте, що Бог тільки землю так нагородив, а люди, що її заселяють, якісь недотепи?

Ні, і цього сказати не можна — **не пожалував Господь і людям своїх дарів:** українці і станом високі, і зграбні, і з лиця не погані, пісні наші тепер уславлені по всьому світі, відвага наших жовнів робила чуда на війні, і до науки ми здібні.

ЧИ МАЄМО МИ СВОЮ ДЕРЖАВУ?

А всеж таки на всій нашій великій, родючій, гарній землі нема ані малесенького клаптичка, про який можна було б сказати, що то є Українська Держава.

Більшість народів не тільки заселяють свою землю, говорять своєю мовою, мають свою релігію і звичаї, а ще до того й не залежать від інших народів та мають свою владу на своїй землі; а то значить: мають своє військо, свої гроші, свої школи, свій суд; скрізь по урядах панує своя мова, урядниками, вчителями і суддями є свої люди. Жовніри проливають кров тільки за інтереси свого народу.

Ми говоримо про такі народи, що вони мають свою державу; такі народи є **державні народи**. До державних народів належать: німці, французи, румуни, чехи, москалі і інші. Поляки девятнадцять літ тому здобули собі державу, стали незалежні від інших держав і тепер також є державним народом.

Але є народи, що власної держави не мають; земля, заселена такими народами, входить у склад

інших держав: такі народи є **недержавні**. Це так як-би хтось на власній своїй землі не був господарем, а наймитом сусіда, який ту його землю вживає і всім добром з неї користується.

Коли якийсь народ, чи його частина мешкає у несвоїй державі, його називають **національною меншістю** тої держави.

Ми, українці, своєї держави тепер не маємо, отже ми є недержавним народом. **На світі немає другого прикладу, щоб такий великий народ був недержавний**. Як ми вже бачили, значно менші народи від нас мають свою державу.

ДО ЯКИХ ДЕРЖАВ НАЛЕЖАТЬ УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ?

Українські землі поділені межі **чотири держави**. Найбільша і найбагатша українська земля лежить над Дніпром і тому називається **Наддніпряниною**, або ще її називають **Великою Україною**. Вона входить у склад **російської держави**.

До другої держави, а саме до **Польщі** належать також великі частини української землі: **Волинь, Полісся і Галичина**.

Українські землі в **Чехословаччині** становлять велику частину тої держави. То наша **Закарпатська Україна**.

А наша **Буковина і Бесарабія** входять у склад четвертої держави — **Румунії**.

Всі ці наші землі тягнуться безпереривно одна по другій, але їх перерізають кордони держав, які я вам вичислила. От, приміром, річка Збруч є кордоном між Росією і Польщею і вона відділяє Велику Україну від Галичини.

Є ще одна українська земля і то дуже велика, але вона лежить далеко від нас, аж ген на Далекому Сході над великим морем.

Та земля називається **Зелений Клин**. Наші люди виїздили до Зеленого Клину родинами за часів московського царату, шукаючи ліпшої долі; отже там на Далекому Сході кольонізували — себто заселявали — порожні землі, будували собі біленькі хати, розводили садки і плекали рідні українські звичаї.

Так став Зелений Клин українською землею.

ЧИ НАШІ ЛЮДИ ЖИЮТЬ ТІЛЬКИ НА СВОЇХ ЗЕМЛЯХ?

Чи Ви колинебудь чули про Америку? — Безперечно. Таж майже з кожного села хтось поїхав туди шукати собі заробітку. Напевно знаєте і таких, що їх кривні, як поїхали, то там і залишилися. І в **Злучених Американських Державах і в Канаді, Бразилії і в Аргентині** — скрізь багато є українців; або вони самі, або їх родичі виїхали від нас. Вони називаються **емігрантами**. Вони пам'ятають про свій рідний край, не забувають мови, звичаїв, релігії. Вони видають в українській мові часописи, передплачують наші. Багато з них придбали собі вже американське горожанство, деякі з них поженилися або вийшли заміж за чужинців, діти їх покінчили чужі школи. А всеж таки вони **не відіуралися свого** і дітей своїх виховують у привязанні до України. І хоч вони живуть там серед культури і достатків, та все тужать за рідною землею, згадують про неї і присилають доляри для родини і на народні цілі. Вони знають, що вони українці.

Є ще й інші емігранти, які покинули рідну землю не для заробітків, а тому, що їх **переслідує влада**, яка панує на їх землі. Це **емігранти політичні**. Вони втекли від кари, яка нависла над ними за те, що вони боронили Українську Державу. Таких втікачів найбільше є зпід московської влади, з Сове-тів. Вони живуть тепер по всіх державах.

ЧИ МАЛИ МИ РАНІШ СВОЮ ДЕРЖАВУ?

Так, тепер ми не маємо своєї держави, та не завжди так воно було. Були в нас ліпші часи, коли **наша Держава була славна і могуча**, її ласки запо-бігали інші народи, а вороги перед нею тремтіли.

Вже тисячу літ тому мали ми своїх князів, які **панували в Києві**, що лежить над Дніпром і є сто-лицею України. А серед найславніших князів була мудра **княгиня Ольга**, що перша прийняла хри-стіянство. **Церква за те признала її святою**. Так от-же українське жіноцтво має свою покровительку, яка в початках нашої історії показала, що жінка дорівнює чоловікові розумом і характерністю. А її внук **Володимир** ще більше заслужився перед Бо-гом, бо **охрестив цілу Україну**. Це сталося у 988 році. Отже за пятьдесят років мине тисячу літ, як ми стали христіянами. Володимира названо Вели-ким. Він прикладав до державних паперів печать з державним знаком України. Тим державним зна-ком був **тризуб**. Отже видите, що цей знак, який тепер є українським гербом, майже тисячу літ то-му був знаком Української Нації і Держави.

Через сварку і незгоду між нашими людьми, Київська Держава була підупала, але українські князі заклали **могутнє князівство в Галичині**.

Один з тих князів, Данило, став навіть королем і будував багато українських міст, так побудував він місто Львів для свого сина Льва. Та незгода між українцями і тут довела до того, що наші землі попали під владу Польщі.

Всеж українці не забували про свою волю і по довгих роках занепаду таки **відвоювали собі Державу**. Як і колись, столиця тої Держави була у Києві, а на чолі її тепер був **гетьман**. Ви напевно чули про гетьманів Богдана Хмельницького і Івана Мазепу — то наші найславніші гетьмани. Україна тоді була дуже сильною й освіченою державою. По нещасливім бої з москалями більша частина наших земель попала під московську владу, друга частина дісталась Польщі.

Коли ж і Польщу завоювали інші держави, то де-які наші землі, які були під Польщею, відійшли до **Австрії**. Так опинилась Галичина і Буковина під австрійською владою. Часи, коли Галичина була під Австрією, добре памятають усі люди старшого і середнього віку.

ЯК ПОЧАЛОСЬ ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНИ?

Здавалося б, все вже було втрачене. Не мала Україна свого гетьмана, ані війська, ані скарбу. Письменники і вчені на Великій Україні писали по московськи. Лишилися тільки **пісні про славне минуле та сліпці співці-кобзарі**, що співали їх, нагадуючи людям колишню волю.

Так було на Наддніпрянщині; неліпше і в Галичині. Тут навіть і кобзарів не було, нікому було нагадувати старовину; **тільки селяни зберігали у-**

країнську мову, а по містах стали говорити по польськи.

Як же то сталось, що народ наш опам'ятався і почав знов горнутися до рідної мови і боротися за свою державність? Що то, поміч звідкись прийшла, чи часи легші стали?

Ні, то **пісні сліпих кобзарів** про козачі бої, про славу смерть, про волю і любов до Батьківщини **запалили святим вогнем серця наших поетів.**

Пригадайте собі, яке то свято обходиться річно в кожному місті і кожному селі?

Ранньою весною, коли тільки починається життя природи, святкує ціла Україна **роковини уродин свого найбільшого поета. То — Шевченківське свято.**

Що ж зробив він для нашого народу, чим заслужив на таку пошану?

Тарас Шевченко змалечку наслухався пісень і оповідань про нашу славу минувшину, а що походив він з родини кріпаків-селян, то найдошкульніше відчував, до якого поневолення дійшов український нарід, відколи стратив свою незалежність. Тарас Шевченко показав українцям у своїх прекрасних творах, яка велика різниця зайшла в житті України: **колись — воля, слава, державна велич, а тепер — ганебне пониження, поневолення.**

Дуже багато своїх творів він присвятив **жіночій долі**, оспівував горе жінки-селянки, що працює на панщині, дівчини-покритки, яку звів чужинець, матері, яку розлучають з дитиною.

Твори Тараса Шевченка викликали і **сльози і гнів** серед українців і, прочитавши їх, багато відважних юнаків присягало **не щадити життя для Батьківщини.**

Майже в той самий час у Галичині став писати рідною мовою **Маркіян Шашкевич**; він показав, що українська мова так само надається до письменства, як і польська, або московська, але для нас вона потрібніша, бо **близька й дорога**.

Трохи пізніше заспівав соловейком на Буковині **Осип Юрій Федькович** і так, як Шашкевич у Галичині, причинився до початку українського письменства на своїй землі.

Так почалось відродження українського письменства, а з тим разом і відродження боротьби за волю України. І хоч як переслідували наших письменників вороги за їх працю, вони лишились вірними своєму народові. Не злякало Шевченка заслання і знущання, не злякала Шашкевича нужда і тяжка хвороба — вони думали лише про те, як вивести Україну з неволі.

ХТО ПІШОВ ЇХ СЛІДАМИ?

Їх слідами пішли молодші поети. З них найбільше уславилися **Іван Франко з Галичини і Леся Українка з Наддніпрянщини.**

Іван Франко писав, що щастя українського народу мусить бути дорожче від власного спасіння душі. Він, як той Мойсей, хотів вивести народ з дому темноти і неволі.

Леся Українка у своїх творах закликала українців бути вірними своїй Нації в усіх випадках — не лакомитись на нагороди, які дає переможець за зраду, плекати свою мову, пісні, звичаї; вона вказувала, як багато краси і правди у нашому рідному, та все твердила, що мусимо брати собі за приклад героїв, які не шкоділи себе для Батьківщини.

Їх твори зміцнюють нас, розбуджують віру у велике і славне майбутнє Української Нації.

ЩО ЗРОБИВ ТЕАТР?

Напевно кожна з Вас була в читальні на виставі, а може й сама в якійсь сцені представляла? Ті сцени також писали наші письменники.

А чи знаєте ви, що ті актори, які їздять по селах та по містах, і так добре вміють на сцені і загрирати й заспівати, роблять дуже добре діло? Вони заїздять у найдаальші куточки і знайомлять людей з нашим письменством. Так було й за часів російського царату. Театр їздив по Україні, давав вистави, а люди дивились, слухали і вчилися рідної мови, рідної минувшини, знайомилися з рідними героями. Театр був для них не тільки розрадою, але і школою.

ЯК ЗАЛОЖИЛАСЬ „ПРОСВІТА”?

Нарід дуже потребував школи. Не менша потреба була й у тому, щоб дорослі люди могли зійтися послухати розумне слово, поспівати... Думка про це все більше опановувала українські голови. Нарешті прийшло до діла: **У Львові заложилось Товариство „Просвіта”**. Це сталося в 1868 році. **„Просвіта” — наше найстарше товариство.**

Хто тепер не знає про „Просвіту”? У кожному майже селі є читальня „Просвіти”, а спочатку це було маленьке товариство. Вже з самої назви видно, пощо воно заложилось: просвітити народ, навчити його найпотрібнішого — то було його завданням.

„Просвіта” дуже скоро стала збільшувати число своїх членів; кожне місто, далі кожне село стало закладати „Просвіту”. „Просвіта” давала людям книжку, реферати, виставу, а часто й школу, чи курс для неграмотних, або який інший — і люди горнулися до неї.

ЧОМУ ПОВСТАЛА КООПЕРАТИВА?

Коли ж люди стали дещо свідоміші, задумалися над тим, чому то крамарі наживаються, а зиски ті йдуть з бідного населення, яке мусить переплачувати на кожному товарі, а своє продавати за безцін. Та й крамарі ті не свої люди, а все якісь чужинці, переважно ж жиди. Тож зиски, які вони побирають, не збагачують народ, а тільки його обезсилюють.

Тоді українці заклали перші кооперативи, вони також стали поширюватись по всій Україні.

ДО ЧОГО ДОПРОВАДИВ ПОДІЛ НАШИХ ЗЕМЕЛЬ?

Чи ви пригадуєте ті роки, коли безнастанно гукали гармати? Пригадуєте ви, як через Ваше село проходили і свої і чужі війська, як то австрійські, то московські жовніри розташовувались по хатах. Чи не прислухались Ви тоді до їхньої мови? Напевно не раз траплялося Вам чути, як серед москалів знаходилося кілька жовнірів, що говорили між собою нашою мовою. І напевно вони були так само здивовані Вашим говоренням, як Ви їхнім. То були українці з Великої України. Московська влада прислала їх битися з австріяками, а серед ав-

стріяків теж були українці, з Галичини й Буковини. Бились Москва з Австрією, а українці мусіли бити самі себе.

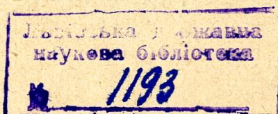
ЗВІДКИ ВЗЯЛИСЬ УКРАЇНСЬКІ СІЧОВІ СТРІЛЬЦІ?

Тоді з'явилась думка серед галицьких українців, що треба виразно стати по чийомусь боці у цій війні. Хто ж був тоді нашим найбільшим ворогом? Безперечно Москва, бо Австрія не ставилась до українців так дуже зле. Отже українці Галичини зформували свої військові частини і виступили проти москалів. Ці військові частини називались **Українські Січові Стрільці**, або скорочено „Усусу-си”.

ЯК ПОСТАВИЛАСЬ ДО ВІЙНИ ВЕЛИКА УКРАЇНА?

Українці Великої України також запитали себе: „пощо нам ця війна, яка нам з неї користь”?

Коли в Москві впав царат, **Велика Україна проголосила себе незалежною** від Москви і **не схотіла більше воювати за чужі інтереси**. Українські сили стали потрібні для оборони **Української Держави**. Першою особою, яка стала на чолі нашої Держави, був відомий вчений **Михайло Грушевський**, а столицею її, як і за старі часи, був Київ. І як за найславніші дні наших князів і гетьманів державні акти проголошувались на Софійській площі, де стоїть прастарий собор, так і в січні 1918 року на цій площі урочисто проголошено незалежність України.

А ЩО Ж БУЛО В ЦЕЙ ЧАС У ГАЛИЧИНІ?

Чи ж Ви не памятаєте 1918 і 1919 років? Великі події зайшли тоді в Галичині. Австрія розвалилась. Всі народи, які були перед тим під її владою, спішно будували власні держави. Так повсталася тоді чеська держава, польська, угорська. Тремтіли тоді і наші серця від радості, сподівались, що ось-ось і до нас усміхнеться сонечко...

І хоч не надовго, воно засвітило і нам: **дня 1. листопада 1918 року українські війська заняли Львів і інші галицькі міста та села. Була проголошена своя незалежна Держава, яка називалася Західньоукраїнська Народня Республіка...**

Безсмертною славою вкрили себе герої Львова, стало всім відоме і дороге ім'я вождя української армії, Дмитра Вітовського.

Яку ж радість відчувала кожна українська душа, коли обидві ці Держави, і Київська і Західня — зєднались, злучились в одну **Соборну Українську Державу!** Ця злука також була урочисто проголошена на Софійській площі у Києві 22. січня 1919. року.

І хоч бурхливі були часи, всеж таки багато зроблено в Українській Державі для українського народу: відкривали високі школи, організували армію, наділили землею селян, приводили до порядку життя.

ЩО СТАЛОСЯ З СОБОРНОЮ УКРАЇНСЬКОЮ ДЕРЖАВОЮ?

Та не судилося нам довго тішитися — не встоялися ми перед дикою навалою більшовиків на Наддніпрянщині та перед іншими ворожими силами.

Наша молода Держава тоді ще не встигла стати на ноги, а треба було відбиватись на всі боки. Старої влади, якої призвичаїлися слухати, не було вже. А скажіть тепер по совісті, чи українські люди пішли тоді всі як стій до своєї влади, щоб її боронити? Чи не переховувались по хатах — мовляв, навоювався вже, час відпочити? Отож то й є, що не розуміли люди, що тільки в єдності сила, що не час сперечатися між собою, що **тільки однодушність дасть перемогу.**

„Чого нам іти, ще від нас ворог далеко!” казало багато людей і в Галичині і у Великій Україні, та сиділи дома, доки боронитись було вже запізно.

Хоч як героїчно билися тоді наші війська, та що могли зробити, коли ворог ішов з усіх сторін? Не вміли ми одностайно стати за нашу волю і поділили наші землі інші народи. Тоді то й відійшли наші Закарпатські землі до Чех, Буковина до Румунії, Галичина до Польщі.

А на Великій Україні стали панувати москалі-комуністи. Як уже прийшли вони до влади, вдарились наші люди руками об поли: „що ж ми робили, чого свою Державу не рятували, зле нам тепер!” І почались на Великій Україні повстання, та не так то легко вирвати владу з рук чужинців.

ЯК ЖИВЕТЬСЯ ТЕПЕР НА ВЕЛИКІЙ УКРАЇНІ?

А подивіться, як тепер живеться нашим братам за річкою Збручем, що відділяє нас від Великої України. **Панують там москалі-комуністи.** Було й наших людей чимало, що повірили їхнім обіцянкам. А обіцяли вони багато: обіцяли, що всі будуть рівні, не буде ні багатих, ні бідних, що зем-

лею будуть користатися тільки селяни, що всі дістануть освіту, що жінки будуть мати ті самі права, що й мужчини, і багато іншого.

Тимчасом **все це було брехнею**: вони пограбували і багатих і бідних, так що насправду люди стали рівні, бо ніхто не мав ні що їсти, ні в що убитись; тільки комуністи все те добро собі взяли; землю відібрали спочатку від дідичів, а пізніше й від селян і зробили „колхози” — такі ніби спільні господарства; **селяни там мусять задурно працювати і вже не є господарями ні своєї землі ні свого сільського знаряддя**. Як не вродить — **селяни вмирають з голоду**, а як вродить — також голодують, бо відразу приїздять москалі і забирають збіжжя собі. Та й не тільки збіжжя, не залишають і худоби. Позабирали не тільки безроги, чи корови, навіть дріб перевівся по селах. Можна їхати кілька днів з села в село і не побачити курки. Колись багаті сільські господарства занепали, **колись цвітуча країна стала країною муки**. І не один голод складається на ті муки. Замість освіти, стали давати дітям науку, як шпигувати за родичами, зневажати Церкву, погорджувати своєю Нацією. В пекло перетворилась кожна родина, де родичі бояться своїх дітей, діти ненавидять родичів; знівечили все святе: чоловік не знає, чиїх дітей він годує, жінка не є певна, чи не приведе її муж сьогодні-завтра собі другу жену. Безпритульні діти міліонами вештаються по краю, нищачи все довкола себе, як дикі звірі. Церкви стоять пустою або зруйновані, бо не вільно людям молитися Богу. Робітники, що їм рай обіцували, ледви животіють, виснажені голодом і нелюдською працею.

Та може в нічому так не виявилась московська

брехня, як у справах національних. Говорили вони про волю кожного народу самому вирішати свою долю. На перший погляд здається, ніби й дійсно українці на Великій Україні мають свою державу — таж скрізь зазначена на мапах Українська Радянська Республіка із столицею Києвом. Тільки хто в тій республіці є господарем? Чи українці? Де там! Наші визначніші люди, які щиро хотіли працювати для її добра, давно в могилі. **Не бачимо ми там своєї влади,** а бачимо, що **Велика Україна залита кровю,** що горять безперестанку наші села підпалені московською рукою, що сотки тисяч українців або вбиті, або вислані на далеку північ, де конають у страшних, нечуваних досі муках. І все це за те, що українці не зрікаються Бога, не зрікаються своєї національності.

ЯК ЖИВУТЬ УКРАЇНЦІ В ІНШИХ ДЕРЖАВАХ?

Невесело живеться й у другій займанщині, у **Румунії.** Не гинуть, щоправда, там люди з голоду, але позбавлені всяких прав, не мають ніодної української школи, не мають права користатись своєю мовою в суді і взагалі влада з ними не числиться, хоч у головному місті Буковини, Чернівцях збереглися ще деякі українські товариства.

Вже значно вільніше українське життя в **Чехословаччині.** **Закарпатська Україна** має свого губернатора, є там школи, хоч за них треба боротися не стільки з чехами, скільки з кацапами. **Обіцяна Закарпатській Україні самоуправа,** та покищо її ще там нема.

Не треба говорити, як живемо ми під Польщею. Про це і так Ви добре знаєте.

ЯК ЖЕ ВИГЛЯДАЄ ТЕПЕР НАШЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ЖИТТЯ?

Та хоч які тяжкі часи для нас настали, не сміємо закладати рук. Вже говорили ми, що маємо ми різні товариства й установи, на які покладаємо свої надії. Ми **маємо багато кооператив** і наші люди знаходять в них працю; селяни можуть спродавати до них свої продукти, не боячись обману, і купити, що треба, не переплачуючи чужинцям. Над усіма кооперативами стоїть „**Ревізійний Союз Українських Кооператив**”.

У Львові стали наші люди шукати роботи, бо дусить нас безробіття; наші люди не дістають державних посад, навіть поденну робітничу працю дістати українцеві трудно. **Кинулися закладати свої підприємства:** є їх уже трохи у нас, та всі вони потребують гроша на початок. Тепер розпочали дрібну ощадність, аби складаючи щотижня чи пару сотиків, пару яєчок, спільно придбати стільки гроша, щоб заложити якусь фабрику. На фабриці знайдуть працю свої люди: скільки то родин відіпхнуть біду, скільки то дітей зможе вчитися!

А вчитися нам треба, нам потрібні освічені люди, які поведуть наші фабрики, наші кооперативи, навчать нас господарити на наших невеличких ґрунтах. От Товариство „**Сільський Господар**” вчить нас того господарства — як і що сіяти, як поправити ґрунти, як плекати худобу, як завести садки та огороди. Дуже нам потрібне це товариство. Але без уміння читати, писати та рахувати трудно людині чогось навчитись; навіть попросту жити не можна нині темній неграмотній людині.

Тому треба нам усіх наших дітей посилати до школи і то до своєї рідної. Ми маємо велике товариство „Рідна Школа”. Це товариство закладає школи і по містах і по селах; закладає воно й гімназії й захоронки, а літом для малих дітей „садки”, де дітвора має опіку й науку. З наших дітей колись громадяни виростуть, то хай же ці громадяни та знатимуть своє рідне; а цього навчить їх „Рідна Школа”.

ЩО ТО Є НАЦІЯ І НАЦІОНАЛЬНІ УСТАНОВИ?

Коли народ має свою державу, або до неї змагає, він називається нацією. Кожна нація має свій національний герб і свої національні краски. Кожна нація, стараючись про свій розвиток, закладає товариства або установи, які про той розвиток дбають. Такі товариства називаються національними установами. **Ми — Нація і також маємо свій національний герб і свої краски.** Наш герб — тризуб, наші краски — жовтоблакитні. Маємо теж свої національні установи. „Просвіта” і „Рідна Школа” дбають про нашу освіту і свідомість, кооперативи про наш добробут, „Сільський Господар” про розвиток нашої сільської господарки, спортові товариства про наше здоровля і силу, а Союз Українок про розвиток та свідомість жіноцтва. То все є наші національні установи.

II. ЧАСТИНА.

ЯКЕ ЖІНОЦТВО — ТАКИЙ І НАРОД!

Так поговорили ми з Вами про наше минуле і теперішнє життя. Ми все говорили про цілий наш нарід, не поділяючи його на мужчин і жінок. А тепер треба нам обговорити таки й наші жіночі справи.

Може скажете: „Які там у нас окремі справи? Те, що є добре для цілого народу, добре й для жінок. Ми ж від мужчин відділюватись не хочемо й окремих жіночих порядків заводити не збираємось.”

Це правда, що все, що добре для цілого народу, добре й для жінок! Правда й те, що ніхто не збирається відділюватись від мужчин. Але цю правду можна ще й трошки інакше сказати: **все, що добре для жіноцтва — добре й для цілого народу**; і саме про це хочу поговорити з Вами, газдині, молодиці й дівчата. Хочу, **щоб Ви були свідоміші щодо своїх жіночих обов'язків і своїх жіночих прав.**

Подумайте самі — чи може бути народ вільний, багатий, здоровий і розумний, якщо жіноцтво (а тож більша половина народу) несвідоме? Коли жінки не знають, як зберігати здоров'я своє і родини, нема мови про здоровий народ; коли не вміють господарити так, щоб удержатись в тепе-

рішній біді — звідки візьметься добробут? А про яку народню волю може думати жінка, якщо вона сама є невільницею в своїй хаті, чи звідки прийде мудрість для народу, якщо половина його темна й неосвічена? Хіба неосвічений може виховати, освітити інших? Тож видите: **яке жіноцтво — такий і народ!** Тобто правду я сказала: що добре для жіноцтва — те добре й для цілого народу. А подивимось, як воно в нас є?

ЯК ЖИВЕТЬСЯ НАШИМ ЖІНКАМ?

Ніде правди діти, жінка в нас все вважається дурнішою від чоловіка. Ціле життя вона ніби неповнолітня, що їй треба за руку провадити. Вирішає всі справи муж, а жінка тільки виконати мусить його розказ.

Хотіла б я тепер запитатися старших газдинь, чи не траплялося їм почути від мужа, або стороннього чоловіка: „не мішайся, бабо, до громадських справ — пильнуй своїх горшків.” А тільки й того було, що хотіли Ви докинути своє слово до спільної бесіди, або порадити, як на Вашу думку ліпше якусь громадську справу повести. А може й тепер ще таке зустрічається? Часом видається, що **жінці думати та чимось інтересуватись цілковито хотіли б заборонити.** А чи ж жінка тварина, щоб тільки робила та їла? Хіба не дав їй Бог душу, розуму?

А вже найбільше болить, коли навіть над власною дитиною мати не має того права, що батько!

А скільки ж вона вложила в ту дитину і здоров'я, і праці, і своїх надій. А прийде рішуча хвилина, і долю її дитини вирішить батько, а її й не запитають.

Мало рахуються з жінкою — з її бажаннями, її замилюваннями тепер, а **раніш ще гірше було**. Не могла вона розпоряджати собою, навіть майна свого мати не могла, бо їй посаг її був у посіданні чоловіка і без його волі не могла вона ані купити, ані продати. Розум жіночий все вважався коротким.

ЯК СТАЛИ ЖІНКИ ОБСТОЮВАТИ СВОЇ ПРАВА?

Дуже відчували жінки несправедливість свого положення. Заговорили перші про це француженки, англійки та американки. Стали вони вказувати, що мають таке саме право і собою розпоряджувати, і вчитися, і вирішати громадські справи, і заробляти нарівні з мужчинами; також і в родині добивалися до себе пошани та рівних з мужем прав над дітьми. Жіноцтво інших народів також піддержало такі домагання. Стали всі добиватися **рівноправности з мужчинами**.

ЧОМУ ЖІНКИ СТАЛИ ДОБИВАТИСЬ РІВНОЇ ОСВІТИ?

Чи може бути мова про однакові права при неоднаковій освіті?

Чоловіки були ліпше освічені, як жінки, тож тим оправдували свою погорду до жінок. А тимчасом для жінок не було шкіл, а до мужеських їх не приймали. Стали тоді жінки **добиватися права на рівну з мужчинами освіту**, стали кінчати ті самі школи, що і мужчины.

ЩО ТО Є ЖІНОЧИЙ РУХ?

Жінки стали добиватися рівної з мужчинами освіти, стали твердити, що вони теж люди, як

і чоловіки, що хочуть так само бути корисними в громаді і мати такі самі права і обов'язки як і чоловіки. Ці змагання жінок стали називати **жіночим рухом**.

ЧИ ШКОДИТЬ ЖІНОЧИЙ РУХ РОДИНІ?

Ще й тепер є багато людей, які говорять, що жіночий рух буцімто відриває жінку від родини, та спрямовує її до політики, а політика то не жіноче діло...

А давайте не розглянемо, що то є політика і чи справді жіночий рух так шкодить родині.

Певно не одна з Вас гнівалася на мужа, коли він пішов та пропив тяжко запрацьований гріш, що ви за нього думали яку діру в господарці затикнути? А прийшов той муж з коршми без грошей у забрудженій одежі та ще й дома бешкету наробив — чи не кляли Ви тоді не тільки мужа а й ту коршму, що стоїть у селі і слабих людей до себе манить? Чи знаєте Ви, що то Ви політикою тоді займались? Бо щоб коршму в селі скасувати, те вже справа політики.

Або, як Вам прийдеться давати до школи дитину і Ви будете добиватися, щоб та школа вчила дитину в рідній мові — це також політика. Або трапиться Вам бути в суді, чи в іншій установі, а Ви будете говорити по-українськи, а не чужою мовою, то й це буде політикою.

Чи то жінки не мають до того права? Чи то перешкоджає родинному життю? А що шкодить родині, що жінки стали добиватися, щоб робітниця і урядничка за час пологів діставала гроші так, якби вона працювала? Або щоб для сиріт

уладжені були захисти, або щоб держава безплатно лікувала бідних людей, особливо тих, що мають венеричні недуги, бо ці недуги гублять не тільки хворих, а й їх дітей і внуків?

ЩО ЦЕ Є ЖІНОЧА ПОЛІТИКА?

І там, де жінка доходила до голосу в державі, там стали вводиться закони, які свідчили про любов до людей. Тому закони про захисти для не-мовляток або безплатні лічниці, або опіку над малолітніми злочинцями, або про боротьбу з п'янством і розпустою, або про опіку над опущеною матір'ю і нешлюбними дітьми можна назвати **материнськими законами**. Ці закони нагадують материнську доброту в родині. Чому то діти завжди більше люблять маму, навіть тоді, коли батько справедливий і розумний? Бо відчувають, що мама дає їм більше свого серця. Кожна з Вас знає, який жаль стискає душу, коли бачимо сімю без матері — нема для дітей більшого нещастя, як лишитися без маминої любови, нема гіршого безладдя в господарці, як без жінки - господині. Один розумний письменник сказав, що державу можна прирівняти до великої родини: в тій родині **потрібно не тільки батьківського розуму, але і материнського серця**. Як родина буває щасливою, коли батько й мати разом піклуються дітьми і господарством, так і держава лише тоді буде сильною, коли про її потреби будуть разом дбати і чоловіки і жінки.

ЩО ПРИНЕСЛА ЖІНОЦТВУ ВІЙНА?

Та як не добивалися жінки права нарівні з мужчинами служити своєму народові, всеж тільки

деякі держави дали жінкам повні права. А це значить: не тільки мати право вчитися у всіх школах і займати різні посади, але й вибирати народніх заступників (послів) та самим послами стати. Завсіди думали, що жінки не можуть працювати так, як чоловіки. Щойно як прийшла війна і чоловіки скрізь мусіли йти до війська, їх місця зайняли жінки. І виявилось, що вони так само можуть працювати, так само дати собі раду скрізь, куди не кинула їх доля. По війні майже у всіх державах жінки дістали повні громадянські права.

ЯК СЛУЖИТЬ ЖІНКА БАТЬКІВЩИНІ?

Підчас війни жінки здали іспит своєї дозрілості: виявили, що вони не дурніші від чоловіків. Тепер виявилася думка, що жінка мусить так само, як і чоловік служити Батьківщині. Тільки така служба не повинна жінці перешкоджати бути матір'ю. Тому жінка не може бути жовніром. Тепер в тих державах, де хотять зробити свою батьківщину могутньою, великі надії покладають на те, що жінки спільно з чоловіками того будуть добиватись. Бо сьогодні про силу держави рішає свідомість цілого громадянства; так само на випадок війни рішати будуть про перемогу не тільки армії, але й постава цілого народу. Значить, **роля жінки не менша як роля чоловіка.**

Ми, українки, також хочемо бачити нашу Батьківщину великою і сильною. Ми хочемо, щоб нашим дітям жилося краще, як нам, **ми хочемо, щоб наші жіночі сили також придалися для праці за краще майбутнє.**

ЯКИМ СПОСОБОМ ЖІНОЦТВО МОЖЕ ДАТИ СВОЇ СИЛИ БАТЬКІВЩИНІ?

Коли люди мають **спільне бажання, спільну мету**, мусять вони між собою зговоритися, одне другого вислухати, щось ухвалити і тих ухвал триматися. Це значить, **мусять заложити товариство, організацію**. Якщо того не зробити, ніякого порядку не буде і ніколи до мети ті люди не дійдуть.

Чи Ви завважили, що кожна людина думає трошки інакше? Тож і думок є стільки, скільки людей; якщо кожний буде робити після своєї власної думки, незорганізовано, то можна хіба пошкодити тій справі, якій хочемо допомогти.

Люди, які зорганізовані в товаристві, поступають інакше: до ухвали кожний може боронити свою думку, коли ж переведено голосування і за якоюсь думкою заявила більшість, тоді вже, хоч комусь то може й не подобається, всі мусять поступати після тої постанови. Це значить, **що члени організації мусять бути карні**. Таке правило об'являє кожне товариство. Чим більше членів у товаристві, тим воно сильніше, бо більше є людей, які поступають після одної думки і змагаються до одної мети. З чисельними товариствами мусять рахуватися і громадянство і навіть держава.

Тому і **жінки**, якщо хочать напrawdę віддати свої сили Батьківщині і чогось досягти для її добра, **мусять бути зорганізовані, мусять увійти в товариство**.

ЧИ Є УКРАЇНСЬКЕ ЖІНОЧЕ ТОВАРИСТВО?

Ви напевно знаєте, як по цілій Галичині в останніх роках наше жіноцтво гуртується. Вже

минули ті часи, коли тільки чоловіки заходили до читальні, щоби там прочитати газету та між собою про громадські справи поговорити; а жінки тільки дома сиділи, або біля плота з сусідкою сплетні робили. Сьогодні жінки вже теж мають свою організацію, що виявляє багато руху, робить здвиги, які звуться „днем селянки”, переводить різні курси, сходини, відчити. Ви напевно знаєте, що все те робить **Союз Українок**.

Союз Українок то є українське жіноче товариство. Ще можна сказати, що українське жіноцтво зорганізоване в Союзі Українок.

Перше українське жіноче товариство заложилося у Станиславові ще 1884 р., заклала його **Наталія Кобринська**.

ХТО ТАКА НАТАЛІЯ КОБРИНСЬКА?

Наталія Кобринська походила із священичої родини Озаркевичів. Дуже молодою вона повдвіла. Її батько, о. Іван Озаркевич був послом до віденського парляменту і Наталія часто їздила з ним до Відня, там багато дечого навчилася і довідалася, як жіноцтво інших народів бореться за свої права. Вона багато читала і теж з книжок довідалась **про жіночий рух у других народів**. Вона бачила, які неосвічені українські жінки, як позбавлені всяких прав, як понижується їх людську гідність. Знала вона, що по інших державах закладаються жіночі товариства, щоби обстоювати жіночі права і поширювати їх освіту. **Задумала й вона організувати таке жіноче товариство** і заклала в 1884 році у Станиславові „Товариство руських женщин”. Це товариство мало на цілі просвітити

жіноцтво. Але жінки, які до того товариства увійшли, мало розуміли Кобринську і не вміли працювати так, як вона задумала. Кобринська стала тоді шукати інших способів для жіночої освіти. Вона **видавала твори українських письменниць**, галичанок і наддніпрянок. Скликала до Стрия жіноче віче, на якому ухвалили вислати до австрійського парламенту просьбу, **аби жінок допускали вчитися в університетах**. Порушила вона ще справу **діточих садків** в часі польових робіт, щоби облегшити селянкам матерям їх працю. Домагалася, щоби жінки дістали виборчі права. Кобринська крім того сама писала різні оповідання, в яких говорила про жіночу долю. Бачимо тепер, що **Наталія Кобринська була матір'ю жіночого руху в Галичині**.

ЯК РОЗВИВАЛОСЬ УКРАЇНСЬКЕ ЖІНОЧЕ ТОВАРИСТВО?

Жіноче товариство, яке заснувала Кобринська в Станиславові, не завмерло; по інших містах стали також закладатись жіночі товариства; всі вони спершу мали різні назви, якийсь час називались „Жіночими Громадами”, а підчас війни стали називатись „Союзом Українок”. **Ця назва залишилась до нині**. З самого початку до жіночого товариства належали тільки заможніші пані; вони старались допомогти біднішим жінкам, або спомагали інші установи. Це дуже добра ціль, та не тільки того хотіла Кобринська — вона думала про те, **щоб усі українські жінки об'єднались для народньої праці**.

Минуло п'ятдесят літ і та думка Кобринської здійснилася. Тепер в Союзі Українок ми бачимо і селянок, і міських жінок; бідні і багаті працюють

разом. Всіх їх єднає те, що вони є українки, які люблять свою Батьківщину та що вони жінки, які хочуть нарівні з мужчинами тій Батьківщині служити. Нема місця в Союзі Українок тільки для тих жінок, які, хоч і Українки з походження, але є зрадницями свого народу. Такими жінками є наприклад комуністки. Ціль комуністів розбити всі наші національні товариства. Вони добре показали на Великій Україні, як вміють сіяти роздори, сльози і кров. Кожна українка, вірна своєму народові, що скінчила 18 літ, може вступити до Союзу Українок. З того, що всі жінки української народности можуть належати до Союзу Українок, ми бачимо, що **Союз Українок це жіноча українська всенародня організація.**

Стали закладатися Союзи Українок і по інших українських землях: от повстав він на Волині, а навіть за морем-океаном в Америці, на чужій землі зорганізувались жінки українки в Союз Українок Америки і Союз Українок Канади. В Польщі українки емігрантки з Великої України заложили Союз Українок Емігранток. По інших державах, скрізь, де є українці, також повстали українські жіночі товариства. В Галичині також є і інші жіночі товариства, але вони значно менші від Союзу Українок, щодо числа членів і не мають всенароднього значіння.

В 1934 р. відбувся у Станиславові великий зїзд представниць усіх українських жіночих організацій. Той зїзд називався **Український Жіночий Конгрес.** Тоді саме минуло п'ятдесят літ, як Наталія Кобринська заснувала перше жіноче товариство. Конгрес був великим жіночим святом. Його влаштувала Централь Союзу Українок у Львові.

СКІЛЬКИ ЧЛЕНІВ МАЄ СОЮЗ УКРАЇНОК І ЯК ВОНИ ЗОРГАНІЗОВАНІ?

Ви бачили, як багато жінок машерувало в День Селянки? Це тільки з Вашої округи. А скільки ж їх усіх належить до Союзу Українок? Більше, як сорок тисяч. Це так багато, що ніколи не можна б було всіх їх відразу зібрати, щоби спільно щонебудь ухвалити. Як же вони приходять до голосу? На те є організація, щоб кожна могла своє сказати.

Отже у Львові є Централя — Головний Виділ.

Тій Централі підлягають Філії. Філій в краю є 73. Вони знаходяться переважно в містах. Філіям підлягають Кружки. Є більше Філії — вони мають більше Кружків, є менші. Всіх Кружків у краю майже тисячка, і далше засновуються нові Кружки. Кружок на Загальних Зборах вибирає собі Виділ, який провадить працю. Крім того Кружок посилає делегаток (то значить довірених членів) на Загальні Збори до Філії. На Загальних Зборах Філія також вибирає собі Виділ, який кермує працею і в Філії і у своїх Кружках. Делегатки від Філій і від Кружків приїздять до Львова на Загальний Зїзд цілого Товариства. Тут говорять вони про справи всього Союзу Українок, вибирають голову цілого Товариства і новий Головний Виділ, що кермує працею в цілому краю, ухвалюють плян праці на цілий рік, а також вкладки до Централі та висловлюють свої домагання. Отже Головний Виділ у Львові це є провід цілого Союзу Українок, всіх Філій, Кружків і членів.

Тому що на Загальному Зїзді Союзу Українок є представниці з цілого краю, **рішення Загального Зїзду обов'язують усі Кружки і всі Філії, а значить всіх членів Товариства.**

ДО ЧОГО СПРЯМОВАНА ПРАЦЯ СОЮЗУ УКРАЇНОК?

На цілому світі жінки змагають до того, щоб піднести людську гідність жінки, вибороти їй права на освіту, на громадську працю, на заробіток, піднести її в родині, дати їй право вибору до сойму. Ці завдання ставить собі і український жіночий рух. Тай правда: чому б то наша жінка, яка гарує на родину не менше від мужа, а то і більше — бо і на полі і вдома, чому то вона мала би менші від нього права в господарстві, чи над дітьми? Чому кожний п'яниця має право вибирати радних до громадської ради, послів до сойму й сенату, а порядна, чесна жінка того права не мала б?

Але український жіночий рух має ще й інше завдання. Це завдання не менше, а під теперішню хвилину може ще й важніше від першого. Ми бачили, в якому скрутному положенні наша Батьківщина. Тому ми, українські жінки, хочемо і мусимо їй допомогти нарівні з мужчинами.

Стати на службу Нації є завданням Союзу Українок.

ЯК МОЖЕ СОЮЗ УКРАЇНОК СЛУЖИТИ НАЦІЇ?

Подивіться, яке страшне розбиття серед наших людей: здається скільки людей, стільки думок і стільки партій. Всі між собою сваряться; не тільки окремі люди один другому радий пошкодити а й наші партії до того взялися. А користають з того чужинці.

Ми, жінки, мусимо тому протиставитися. Як в родині добра жінка лагодить сварку і незгоду,

так і в українському громадянстві **Союз Українок** хоче причинитися до замирення і ладу.

Союз Українок вважає своїм обов'язком **боронити народне добро і народню честь**. Хоч ми не є жадною партією, але коли заходить якась подія, яка може відбитись на житті нашого народу, ми мусимо сказати своє слово і поставитись до тої події так, щоб захистити народню справу від втрати. Ми мусимо **підтримувати все, що йде на користь нашому народові**.

ЯК МУСИМО ВІДНОСИТИСЬ ДО РЕЛІГІЇ

І тому найперше мусимо **боронити віру наших предків і бути їй у всіх випадках вірними**. Народ, який повстає проти Бога, тратить моральність і впадає у всякі нещастя. Для нас наша **Церква — це наша національна твердиня**. Українці Галичини — грекокатолики, тож мусять такими лишатися і в radoшах і в біді та **шанувати свій обряд**.

Кожна жінка мусить пам'ятати не тільки про свою хату, а й про дім Божий. То жіноче діло **попрятати і поприбирати церкву**, щоб видно було, що то українська церква, в якій слухають Слово Боже українські діти і їх родичі.

ЧОМУ ТРЕБА ШАНУВАТИ РІДНУ МОВУ?

Другою нашою твердинею є рідна мова. Скільки разів український народ переживав лихоліття, то все його ратувала рідна мова. Тому мусимо якнайбільше дбати про те, щоб наша мова була правильна, незасмічена чужими словами. І най-більше про це мусять дбати жінки, бо як говорить

мама, так будуть говорити і діти і ціла родина. Та не тільки у себе в хаті повинна кожна жінка вживати виключно рідної мови. Вона повинна **говорити по-українськи скрізь**, куди б не прийшла — чи до склепу, чи до суду, чи до якої іншої установи. Ми мусимо показати, що **ми своєю мовою любимо і від інших вимагаємо, щоб її шанували**. Тому Союз Українок зобов'язує всіх своїх членок плекати рідну мову та дбати, аби по всьому нашому краю лунала наша прегарна мова.

ЯК МУСИТЬ ЖІНКА ВІДНОСИТИСЬ ДО НАШИХ НАЦІОНАЛЬНИХ УСТАНОВ?

Жінки мусять **належати до наших національних установ** і разом з чоловіками в них працювати. Ми жінки хочемо добра нашій Нації, значить не сміємо заложити рук; мусимо належати найперше до Союзу Українок, бо то наша жіноча організація, а крім того і до інших наших товариств.

Ми жінки мусимо **теж не жалувати гроша на народні цілі**. Мусимо пам'ятати, що ті гроші йдуть на користь нашої Нації, значить нас самих, бо ж ми є членами Нації.

Будуче Нації, а значить нас і наших дітей, залежить **від нас самих, від нашої праці і жертвенности**. Ми всі, і чоловіки, і жінки, **рівно відповідаємо за це будуче**.

Минули ті часи, коли жінка, як дитина ні за що не була відповідальна, бо за неї думав чоловік; половина цілого народу, бо все жіноцтво, не несло громадських обов'язків, бо не вміло ні за що відповідати.

Союз Українок виховує жінок на відповідальних членів Нації.

ЩО ЗНАЧИТЬ БУТИ ВІДПОВІДАЛЬНИМИ?

Відповідальними людьми називаються такі люди, що додержують свого слова: як умовляться десь прийти на означену годину, то прийдуть; як пообіцяють щось зробити, то зроблять на означений речинець. Про таких людей, які цікавляться народнім життям, розуміють необхідність громадської праці, беруться до неї, виконують її добре, говорять, що вони свідомі люди.

Люди громадсько виховані є здисципліновані, а то значить, що вони **слухають свого проводу** а в товаристві **повинуються волі більшості**.

Союз Українок дає жіноцтву громадське виховання і громадську свідомість.

ЯКІ ПРАВА ПОВИННА МАТИ ЖІНКА?

Але працюючи спільно з чоловіком в національних установах, **жінки мусять мати рівні з ними права**. Це значить, що їх слово мусить мати ту саму силу, що і чоловіче. Жінки повинні увійти до виділів Читальні Просвіти, Кружка Рідної Школи, до управи кооперативи і т. п.

ЧИ ПОТРІБНА ЖІНЦІ ОСВІТА?

Якщо жінка нарівні з чоловіком відповідає за будуче Нації, **вона мусить мати рівну з ним освіту**.

Тому треба дівчаток так само посилати до шкіл, як і хлопців. Та всеж маємо багато жінок, що або зовсім до шкіл не ходили, або вже призабули ту науку. А життя вимагає знання, отже пам'ятайте, що ходити до діточої школи може бути

запізно, але **вчитись ніколи не пізно.** Аби була охота.

Союз Українок улаштовує різні курси і на них можна набути багато знання. Крім того **багато дечого можна навчитися з газет.** По читальнях завжди є газети, та може не всі вони цікаві нашим жінкам. Тому крім них є ще й жіночі газети та журнали. В жіночих газетах та журналах подається відомості, потрібні і цікаві жінкам.

Союз Українок також видає жіночі газети, а крім того ще й маленькі книжечки. Ті жінки, що самі не вміють читати, можуть послухати, як на сходах Кружка С. У. читають інші. Та кожна жінка повинна дбати, щоб у хаті знайшовся гріш на свою газетку і свою книжечку. Без того хата темна як без вікна.

ЧОМУ ТРЕБА ДОБРЕ ГОСПОДАРИТИ?

Нація буває багатою тоді, коли багаті люди, які її складають. Отже мусимо подбати, щоб кожна наша родина збагатилася. А як це зробити, коли живемо в такі тяжкі часи? **Треба навчитися господарити.** Освічені народи, як приміром німці, вміють з невеличкого господарства взяти добрі доходи. Німецькі господині на увесь світ вславилися своєю господарністю і німецька нація багата.

„Союз Українок” вчить жінок ліпшої господарки. Він влаштовує різні господарські курси, вчить, як треба здорово і смачно варити, як поступати, щоб ліпше заробити на городині, щоб кури ліпше неслися, щоб корови більше давали набілу. Ліпше заробить господиня, багата стане родина,

можна буде і дитину до науки дати і до хати не одне прикупити і на народні цілі датки поплатити, ще й до дрібної ощадности гріш зложити. А відомо, що заощаджений гріш в неодній біді врятує.

Але треба жінкам **дбати і про народне господарство**: Союз Українок вчить також і цього. Він закликає жінок купувати все потрібне в своїй кооперативі, або як у приватному, то в своєму склепі. Завжди пам'ятайте: „**свій до свого по своє**”! В наших кооперативах працюють наші люди, продають вироби наших фабрик і продукти наших селян — будемо їх спомагати, а тим причиняємося до збагачення нашого народу. Не треба засмічувати хати дрантям і не збагачувати чужих людей, не розтрачувати гроша на всякі модні шматки. Хай кожний гріш лишиться в українських руках і збагатить народне господарство.

ЧИ ТРЕБА ДБАТИ ПРО КРАСУ?

Споконвіку наші жінки дбали про красу своїх хат та красу свого одягу. Чи це добре? А що ліпше: чи чистенька хатка з вибіленими стінами, з квітами перед вікнами, з гарними образами святих та портретами наших великих людей, з вишиваними рушниками та обрусом на столі, з мальованою скринею та мисником, чи облуплені стіни, засмічена долівка та нелад? Що ліпше: чи чиста вишивана сорочка чи брудна одіж? Не треба й говорити. Про помешкання чепурної жінки говорить, що в неї в хаті як у віночку. Тільки не треба прикрашати своїх стін чужими образами та треба шанувати свою народню ношу. Бо найкращі прикраси хати наші старовинні, так само як най-

краща ноша — своя народня. Хто був на Святі Селянки, той знає, як гарно виглядають жінки і дівчата у народніх строях.

Нашим обов'язком є зберігати старовинні одяги та вишивки. А де вже народня одіж перевелася і люди вбираються по-міському, там кожна господиня і кожна дівчина справить собі гарний народній стрій на свята. Як його вшити, того теж навчає Союз Українок.

ЯК МОЖУТЬ ЖІНКИ ДБАТИ ПРО ЗДОРОВЛЯ НАРОДУ?

Здоровля народу складається із здорових людей, із здорових родин. **А здоровля родини дуже залежить від жінки.** Перша умова здоровля це чистота. Отже мусить жінка дбати, щоб ціла родина що суботи купалася і мала чисту білизну; щоб вся одіж і постіль була чистою, щоб в хаті не було бруду та шкідливих комах. Для здоровля потрібне ще добре відживлювання. Газдиня мусить вміти зварити дешеву а поживну страву; щоб цього навчити, Союз Українок влаштовує скрізь курси куховарства. Та може найбільше повинні жінки дбати за своє здоровля підчас тяжі і пологів. **Здорові діти бувають тільки від здорових матерей.** Союз Українок вчить також і того, як мусить жінка пильнувати себе, як треба плекатися немовлятку, ходити за хворими та підтримувати чистоту.

До обов'язків жінки належить ще пильнувати, **аби в родині не було п'янства.** П'янство шкодить не тільки тому, хто п'є, а й його потомкам. Чи бачили Ви родини пияків? Не треба нагадувати, яка

там біда! А чи звернули Ви увагу, що діти пияків переважно хоровиті і слабі розумом? Це так жорстоко мститься на них п'янство родичів. Так само мстяться розпуста і недобрі хорсби. Треба про це тямити і не потурати своїм пристрастям.

ЯК МОЖУТЬ ЖІНКИ ДБАТИ ПРО МОРАЛЬ- НІСТЬ НАЦІЇ?

Вже поборюючи п'янство жінка тим самим буде підносити моральність своєї родини. Бо відомо, що п'яна людина допускається всяких злочинів, яких у тверезому стані була б не зробила.

Але багато лихого робиться і крім п'янства. **Обов'язком кожної жінки є моральне життя:** вона не сміє вкрасти, хоч би й дрібнички; **не повинна брехати**, особливо перед дітьми і чоловіком. **Взяті на себе обов'язки мусить виконати чесно і сумлінно.** Тому членом Союзу Українок не може бути злодійка, або така жінка, що приносить нечесть Товариству. Порядна моральна жінка без лайки добрим словом заохотить всю родину до доброго життя. А для того мусить **поважати свого чоловіка і довіряти йому, а до себе також вимагати пошани і довіря.** Так спільно разом, чи в господарській праці, чи в громадській, поважаючи одне другого, без сварок мусять жити чоловік і жінка. Коли ж би чоловік забув про свої обов'язки доброго християнина, або громадянина, тоді порядна жінка мусить йому їх нагадати і вимагати від нього спочатку лагідно, а пізніше й гостро, аби надумався й не ганьбив свою родину й свою Націю. Ніщо не пригнітає дітей так, як незгода між родичами, особливо коли хтось може закинути мамі неморальне поведіння.

ЯК МУСИМО ВИХОВУВАТИ НАШІ ДІТИ?

Чи про всі обов'язки жінки ми з Вами поговорили? Подумайте, чи не лишилось ще щось?

Я вже бачу, як Ви посміхаєтесь — про головне не згадали! А наші діти!

Для кого ми живемо? Про кого думаємо від рана до вечора? Для кого тяжким трудом збираємо гріш до гроша? Таж без них не прийшлося б про будуче думати.

Так, діти то наше будуче. Кожна мати якби другий раз живе в своїй дитині. Добре поведена дитина дасть матері на старість належну шану і відпочинок. Та не тільки для кожної матері дитина є її будучим. Згадаймо, як прирівняли ми вже цілий народ, цілу націю до великої родини. **Батьківщина — то мати; які будуть її діти, таке її будуче.**

Гляньте, яке сумне життя нашої великої родини, нашої Нації. Як терпить наша Мати — Батьківщина. Видно ми не зуміли так любити її, так цілим діточим серцем посвятитися їй, як то належить матері від дітей. Ми сваримося між собою, витрачуємо наші сили на ті сварки, замість віддати їх нашій Матері. Зле нашій Матері, зле і нам, її дітям.

Ми живемо в страшні часи. Але ми поборемо всі страхіття, якщо Мати наша, наша Батьківщина буде сильною. **А це буде тільки тоді, коли ми самі будемо сильні духом, коли зуміємо жертвувати собою для Батьківщини.** В князівські часи, а також в часи гетьмана Богдана Хмельницького Українська Нація була сильною, героїчною і тому могутня була Українська Держава. А тепер — чи багато тепер людей, що готові потерпіти для У-

країни? **Нашим завданням є таких людей виховати. Нам потрібні герої.** Якщо наші діти виростуть на людях сильних, відважних, готових своїми грудьми стати за свою Матір — вона буде щаслива.

Хто ж повинен виховати тих будучих героїв? А скажіть, хто то найближче стоїть до дитини? Хто з малечку направляє кожний її крок?

Хто ж як не мати! **Тож то наш материнський обов'язок — виховати таких дітей, щоб вони зробили будуче нашої Батьківщини світлим.** Виховати свідомих матерей, а через них виховати цілий народ є завданням Союзу Українок.

Може декотрі скажуть, як же вимагати від матері вчити своє дитя себе не жалувати, коли вона те дитя понад усе любить! Ні, видно мало любить, коли не хоче щоб тій дитині жилося ліпше, як їй тепер живеться. **Памятай, мамо, тільки тоді твоїй дитині буде добре, коли добре буде цілій Нації.**

„Та як же я мушу вести свою дитину, щоб з неї виріс герой?“ — напевне запитає не одна з Вас. А поміркуймо разом. З чого в нас найбільше недбальства до народньої справи? Безперечно, що від несвідомости. Тож кожна мама українка від малечку мусить сказати дитині, хто вона. **Хай дитина свої перші молитви вимовить не тільки за тата й маму, а й за Україну.** Хай найменша дрібничка в хаті говорить їй: „ти українець, ти українка“; і мамина ноша, і дитяча сорочечка, і рушник на образі, і самий образ — все те мусить бути українське. **Ціле поведення мами також мусить бути українське** — мама в свято піде з дитиною до церкви і дитина побачить там українські хоругви

і фелон у священика; і хай же дитина знає, що то його мама разом з іншими жінками те все вишивала. Піде мама ввечері на сходи чи засідання до Союзу Українок, або до читальні, і дитина мусить знати, що це мамин обов'язок; **дитина мусить бути горда з того, що мама належить до національних організацій.** А посилає мама щось купити — дитина і без слів мусить знати, що треба бігти до кооперативи.

Підросте синок чи донечка, треба вчити. Як є Рідна Школа на селі — вся малеча мусить там бути; як нема, треба кінчити ту школу, яка є в селі, **але родичі, а в першій мірі мама мусять подбати, щоб дитина знала рідну мову, рідне письмо, пісню, історію.**

От і скінчила дитина школу — ще б вчити, але достатки не дозволяють. А чи чули Ви щось про доріст? Дівчатка хай ідуть до Союзу Українок, хлопчики до „Просвіти”, там їх навчать багато доброго. А коли син чи донька хоче працювати для свого народу, мама не повинна його в тім стримувати, тільки навпаки, коли б не хотів — нагнати.

ДО ДІВЧАТ.

Хочеться мені ще при кінці нашої бесіди звернути ся окремо до Вас, дівчата. Кожна з Вас думає, як то вона вийде заміж і поведе добрий лад у своїй родині. Кожна розумна дівчина вже й тепер старається заробити гроші та й заощадити його, або придбати собі щось до нового господарства. То добре і потрібно. Та не байдуже й те, за кого вийти заміж. Не завжди добре вийти за багатиря.

Часом якийсь сіромаха більше варт. Здоровий, чесний, трудящий хлопець, що не пропиває й не прогулює гроша, буде ліпшим мужем, ліпшим батьком і ліпшим господарем ніж богач, який пиячить та нагулює собі різні недуги. Цей і господарство прогайнує і внесе нелад та нещастя в хату. Де пияцтво, там сварка й бійка. А чи може бути жінка більше нещасливою, як бачучи, що її діти хорі й приглукуваті з вини свого батька. Вони тягар для родини, тягар і для Нації. Тож раніш, як виходити заміж, добре розважте й розвідайтесь, яке життя провадить Ваш наречений.

Не хочу навіть і думки припустити, що котрась з Вас могла б вийти за чужинця. **Нема нещасливої родини, як та, де жінка не сміє говорити своєю мовою до своїх дітей, не сміє молитися Богу, як вчила її мати, не сміє тішитися радістю свого народу і боліти його болями.**

ЩО ДОСІ ЗРОБИЛИ УКРАЇНСЬКІ ЖІНКИ ДЛЯ СВОГО НАРОДУ?

От і подумайте тепер, чи правду кажуть ті люди, що твердять ніби жіночий рух шкодить родині, а значить і Нації? Або що жіноче діло пильнувати горшки, а не громадські справи?

А погляньмо, що зробили досі українські жінки, хоч і не було для їх праці сприятливих умов.

Вже говорили ми, що ще на початку нашої історії уславилась могутня княгиня Ольга своєю мудрістю, бо і державою добре правила, і сина на завоєвника виховала. Багато інших наших княгинь спільно з чоловіками займались державними ділами, а підчас воєнних походів заступали їх в краю.

Мудрість наших жінок була відома й по чужих землях і наймогутніші королі сватали наші князівни; так стала французькою королевою наша князівна Ганна Ярославівна.

Як прийшли козачі часи, наші жінки не раз боронили рідний край із зброєю в руках і показали, що вони не менш від мужчин відважні і люблять свій край. Вони зберігали любов до рідного краю навіть тоді, коли були полонені; часом на чужині вони досягали великої влади, та й тоді старались про Батьківщину. Так одна наша дівчина попала у турецький полон і вийшла за турецького султана. Вона була така мудра, що муж її у всьому слухався і вона зробила багато добра полоненим українцям.

А прийшли часи боротьби за нашу державу — хіба жінки не показали себе? Знайшлись і такі, що з крісом у руках пішли до бою, як Степанівна, Галечко і інші. Протягом цілої історії бачимо, що **жінки вміють бути вірними своїй Батьківщині і що скорше між чоловіками знайдеться такий, що зрадить, ніж між жіноцтвом.** Чи в бою, чи на суді і муках наше жіноцтво не заломилось.

А скільки вложили жінки своїх сил у красу життя, то і не зрахувати!

Таж скільки пісень зложено жінками, скільки пречудових взорів і повишивано і виткано! Чи ж то людина, що не має від Бога здібностей і хисту, могла б то зробити? А як почали наші жінки вчитись, то замість пісень стали складати вірші, оповідання; Ви вже знаєте, що була в нас найславніша поетка Леся Українка, яка стоїть нарівні з найбільшими поетами мужчинами. Є й другі письменниці — Марко Вовчок, Ганна Барвінок, Ольга Кобилянська і багато інших. Єсть **знамениті різьбарки й ма-**

50 коп.

1 руб 41 коп (1986)

РЛ

1193

лярки, єсть співачки й музикантки, що їх подивляє цілий світ!

А скільки то наших жінок своєю громадською працею боролися і боряться за кращу майбутність народу! За давних царських часів по тюрмах сиділи, на Сибір ішли, в часах нашої Держави скрізь, по всіх урядах працювали, а і тепер не заложили рук і не раз краще від мужчин з працею справляються.

Тож бачите, не малі жіночі сили — і розумом, і хистом, і характером не стоїмо ми нижче від мужчин, тож і відповідальність наша перед Батьківщиною не менша.

УКРАЇНСЬКЕ ЖІНОЦТВО БЕРЕ НА СЕБЕ МАТЕРИНСЬКІ ОБОВ'ЯЗКИ СУПРОТИ ЦІЛОЇ НАЦІЇ. ВОНО ДУЖЕ ДОБРЕ ЗНАЄ, ЩО ЦЕ ЗАВДАННЯ ВЕЛИКЕ І ДУЖЕ ТРУДНЕ. ЩОБ ЙОГО ВИКОНАТИ, ЖІНКИ МУСЯТЬ БУТИ РІВНОПРАВНИМИ ЛЮДЬМИ В ГРОМАДЯНСТВІ. МИ МАЄМО БАГАТО ПЕРЕШКОД, АЛЕ МИ ВІРИМО, ЩО ВЕЛИКІ ЦІЛІ ЗМІЦНЯТЬ НАШІ СИЛИ.

ТАК, ВПЕРЕД — З БОГОМ ЗА НАЦІЮ!!!

РЛ 1193

Лідія Горбачева

Що

мусить знати

кожна українка